

Türkiye’de Doktora Programları Bağlamında Aşırı Eğitimsizlik Sorunu*

The Problem Of Over Education In Terms Of Phd Programs In Turkey

Esra Nur Akpınar **

Nusret Kuday***

T. Yasin Akyıldız****

Öz

Bu çalışmanın amacı, PhD öğrencilerinin “aşırı eğitimsizlik” sorununa yönelik farkındalıklarını ve görüşlerini belirlemektir. Tarama modelindeki çalışma, Türkiye’deki çeşitli üniversitelerden toplam 105 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Anket ile toplanan veriler, betimsel istatistik teknikleriyle analiz edilmiştir. Verilerin analizinden ulaşılan sonuçlar şöyledir: PhD öğrencileri aşırı eğitimsizlik sorununun kısmen farkında olup, bunu istihdam ve eğitim sorunu olarak algılamaktadırlar. PhD öğrencileri, orta düzeyde iş kaygısı yaşamaktadır. Bu kaygı kadınlardan ve evlilerde daha yüksektir. PhD öğrencilerinin çoğu mezun olduktan sonra kamuda ve akademisyen olarak çalışmayı düşünmektedirler. Bu öğrencilerin yarısı, eğitim düzeyine uygun olmayan bir işte çalışmayı kabul etmeyeceğini ve bunların çoğu da, böylesi bir durumdan rahatsızlık duyacağı görüşündedirler. Öğrencilerin kaygı ve düşünceleri, Türkiye’nin yakın gelecekte aşırı eğitimsizlik sorunu ile yüzleşeceğinin işareti sayılabilir.

Anahtar Kelimeler: Aşırı eğitimsizlik, işsizlik, istihdam, doktora eğitimi

Abstract

The aim of this study is to determine the awareness and opinions of PhD students regarding “over education” problem. In the scope of the study, screening model was conducted on a total of 105 students from various universities in Turkey. The data collected by the questionnaire were analyzed by descriptive statistical techniques. The results of the analysis of the data are as follows: PhD students are partially aware of the problem of overeducation and perceive this as a problem of employment and education. PhD students have a moderate job concern. This concern is higher in women and married people. After graduation, many PhD students are considering working at public institutions and working as academicians. Half of these students do not agree to work in a job that is not suitable for their level of education, and most of them think that they will suffer from such a situation. Students’ concerns and thoughts may be a sign that Turkey will experience over education problem in near future.

Keywords: Over-education, unemployment, workforce planning, doctorate education

GİRİŞ

Eğitim yoluyla kalkınmayı amaçlayan Türkiye’de, son yıllarda yükseköğretime ciddi yatırımlar yapılmaktadır. Doktora eğitimi de bu büyümeden payına düşeni almaktadır. Türkiye’de 2018 yılı itibarıyla doktora öğrenci sayısı 95.100 olup, tüm yükseköğretim içindeki oranları ise %1,3’tür (Günay, 2018). Eğitim düzeyinin artmasıyla ekonomik verimliliğin arttığı (Çakmak, 2008) ve doktora mezunlarının yeni bilgi ekonomilerini genişletme ve kurma konusundaki hayati rolü (Jackson, 2015) dikkate alındığında bu oranın yetersiz olduğu açıktır. Yapılması gereken doktoralı mezun sayısının artırılmasıdır. Ancak bu yapılırken üniversite, devlet ve iş dünyasından oluşan üçlü dengenin (Ağralıoğlu, 2013) sağlanması zaruridir. Yoksa birçok ülkede görülen mezun enflasyonu riskinin (Mervis, 2016), aşırı eğitimsizlik sorununu doğurması uzak bir ihtimal değildir. Zira yükseköğretim mezunlarında işsizliğin artması (Yenilmez ve

* Bu makale, 2019 5th International Conference on Education and Trainnig Technologies, Seoul, South Korea, May 27-29, 2019 konferansında sözlü bildiriden türetilmiştir.

** Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya-Türkiye, esranurakpinar@gmail.com.

*** Yüksek lisans Öğrencisi, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa- Türkiye, nsrtkdy@gmail.com.

****Yüksek lisans Öğrencisi, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa- Türkiye, tya346@gmail.com.

Kılıç, 2018) ve doktora programlarına kayıtlı öğrencilerin düşük mezuniyet oranı (Günay, 2018), bunun işaretçileri gibidir.

Bu çalışmada, Türkiye'nin gündemine girmeye aday aşırı eğitimsizlik sorunu PhD eğitimi bağlamında ele alınmıştır. Aşırı eğitimsizlik, yükseköğretimdeki genişlemeye bağlı olarak, diplomanın eskisi kadar değerli olmaması sonucunda, bireyin aldığı eğitime uygun olmayan statüde çalışmak zorunda kalmasını ifade etmektedir (Kurnaz, 2015). Sorununun çözümünde, aşırı eğitimsizliğe aday PhD öğrencilerinin konuyla ilgili farkındalıkları ve görüşlerinin bilinmesi önemlidir.

YÖNTEM

Tarama modelinde yürütülen bu araştırma evreni, Sakarya, Fırat ve Harran Üniversitelerinde 2018-2019'da doktora öğrenimi gören öğrencileri kapsamaktadır. Örneklem ise, bu öğrenciler arasından araştırmaya katılmaya gönüllü toplam 105 öğrenciden oluşturulmuştur. Örneklemi teşkil eden öğrencilerin demografik bilgileri Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Örneklemi Teşkil Eden PhD Öğrencilerinin Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler		N	%
Cinsiyet	Kadın	50	47.6
	Erkek	55	52.4
Branş	Eğitim	58	55.2
	İktisat	18	17.1
	Teknik	29	27.6
	Arş. Gör.	35	33.3
Mevcut Statü	Öğr. Gör.	14	13.3
	YÖK bursiyeri	4	3.0
	Diğer	10	13.2
Medeni Durum	Bekar	38	36.2
	Evli	67	63.8
Toplam		105	100.00

Veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen anket ile elde edilmiştir. Metodolojiye uygun olarak hazırlanan anket, dördü kişisel bilgiler ve 16'sı aşırı eğitimsizlik ile ilgili olmak üzere toplam 20 maddedir. "Evet 3", "Kısmen 2" ve "Hayır 1" şeklinde derecelendirilen anket ile toplanan veriler istatistiksel paket programıyla betimsel istatistiksel teknikler ile analiz edilmiştir. Verilerin analizinde anlamlılık düzeyi 0,05 olarak alınmıştır.

BULGULAR

3.1. PhD Öğrencilerinin Aşırı Eğitimsizlik Algısına İlişkin Bulgular

PhD öğrencilerinin aşırı eğitimsizlik algısına yönelik görüşleri Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. PhD Öğrencilerinin Aşırı Eğitimsizlik Algısı

	Evet		Kısmen		Hayır	
	f	%	f	%	f	%
1.Çalışma hayatında "aşırı eğitimsizlik" sorunu hakkında yeterli bilginiz var mıdır?	22	21.0	49	46.7	34	32.4
2.Sizce aşırı eğitimsizlik Türkiye'deki çalışma hayatı için bir sorun mudur?	61	58.1	33	31.4	11	10.5
3. Sizce Türkiye'de aşırı eğitimsizlik bir iş ve istihdam planlaması sorunu mudur?	73	69.5	22	21.0	10	9.5
4. Sizce Türkiye'de aşırı eğitimsizlik bir eğitim planlaması sorunu mudur?	69	65.7	22	21.0	14	13.3
5. Sizce aşırı eğitimsizlik sorunu Türkiye'nin kalkınması için önemli bir sorun mudur?	66	62.9	23	21.9	16	15.2

Tablo 2 incelendiğinde, PhD öğrencilerinin, aşırı eğitimlilik olgusunu kısmen (%46.7) bildikleri ve bunu iş hayatı için sorun olarak gördükleri (%58.1) anlaşılmaktadır. Öğrencilere göre bu sorun, istihdam (%69.5) ve eğitim planlaması (%65.7) ile ilgilidir.

Tablo 2’de yer alan maddelere yönelik öğrenci görüşleri arasında, medeni durum ve mevcut statü değişkenlerine göre anlamı fark bulunmazken; cinsiyet 3. [$X^2= 6,299$; $df=2$; $p=0,043$] ve branşa 5. [$X^2=9,967$; $df=4$; $p=0,041$] göre anlamlı farklılık bulunmaktadır. Buna göre, “Sizce Türkiye’de aşırı eğitimlilik bir iş ve istihdam planlaması sorunu mudur?” maddesine kadınların %76.0’sı, “Evet” derken; bu oran, erkeklerde %63.6’dır. Branşa göre, “Sizce aşırı eğitimlilik sorunu Türkiye’nin kalkınması için önemli bir sorun mudur?” maddesine, eğitimde doktora yapanların %69.0’u “Evet” derken; bu oran iktisatçılarda %61.1 ve teknik branştakilerde %51.7’dir.

3.2. PhD Öğrencilerinin Doktora Eğitimi ve İş Kaygılarına İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan PhD öğrencilerinin doktora eğitimi ile iş kaygısına yönelik bulgular Tablo 3’de yer almaktadır.

Tablo 3. PhD Öğrencilerinin Doktora Eğitimi ve İş Kaygısına Yönelik Görüşleri

	Evet		Kısmen		Hayır	
	f	%	f	%	f	%
6. Mezun olduktan sonra pozisyonunuza uygun iş bulma kaygınız var mıdır?	55	52.4	27	25.7	23	21.9
7. Kendinizi potansiyel bir aşırı eğitimlilik mağduru görmekte misiniz?	36	34.3	28	26.7	41	39.0
8. Doktora yapmayı kendiniz bilerek ve isteyerek mi tercih ettiniz?	98	93.3	5	4.8	2	1.9
9. Doktora yaptığımız alanı bilerek ve isteyerek mi seçtiniz?	84	80.0	21	20.0	-	-

Araştırmaya katılan PhD öğrencilerinin büyük oranda, doktora yapmayı (%93.3) ve doktora alanını bilerek ve isteyerek seçtiği (%80) anlaşılmaktadır. Aşırı eğitimlilik mağduru olma konusunda kafa karışıklığı yaşayan bu öğrencilerin iş bulma kaygısı orta düzeydedir (%52.4).

Tablo 3’teki maddelere yönelik öğrenci görüşleri arasında, branş ve mevcut statü değişkenlerine göre anlamı fark bulunmazken; cinsiyet 7. [$X^2= 13.678$; $df=2$; $p=0,001$] ve medeni duruma 6. [$X^2=9.722$; $df=2$; $p=0,008$] göre anlamlı farklılık vardır. Buna göre, “Kendinizi potansiyel bir aşırı eğitimlilik mağduru görmekte misiniz?” maddesine kadınların %52.0’si “Evet” derken; bu oran, erkeklerde %18.2’dir. Medeni duruma göre, “Mezun olduktan sonra pozisyonunuza uygun iş bulma kaygınız var mıdır?” maddesine, evli öğrencilerin %29.9’u “Hayır” derken; bu oran, bekarlarda %7.9’dur.

3.3. PhD Öğrencilerinin İstihdam Planlarına İlişkin Bulgular

PhD öğrencilerinin istihdam planlarına yönelik görüşlerini yansıtan bulgular Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4. PhD Öğrencilerinin İstihdam Planlarına Yönelik Görüşleri

	Evet		Kısmen		Hayır	
	f	%	f	%	f	%
10. Mezuniyetten sonra özel sektörde iş aramayı düşünüyor musunuz?	14	13.3	26	24.8	65	61.9
11. Mezuniyetten sonra kamuda iş aramayı düşünüyor musunuz?	65	61.9	20	19.0	20	19.0
12. Kamu üniversitelerinde akademisyen olarak çalışmayı düşünüyor musunuz?	98	93.3	6	5.7	1	1.0
13. Vakıf üniversitelerinde akademisyen olarak çalışmayı düşünüyor musunuz?	43	41.0	29	27.6	33	31.4
14. Mezuniyetten sonra eğitiminize uygun olmayan işte çalışmayı kabul eder misiniz?	10	9.5	44	41.9	51	48.6

15. Mezun olunca eğitim düzeyinize uygun olmayan bir işte çalışmak sizi rahatsız eder mi?	75	71.4	21	20.0	9	8.6
16. Mezuniyetten sonra eğitim düzeyinize uygun olmayan bir işte çalışmayı, size uygun işi bulana kadar geçici olarak kabul eder misiniz?	50	47.6	36	34.3	19	18.1

Tablo 4 incelendiğinde, PhD öğrencilerinin çoğunun (%61.9), özel sektör yerine kamuda çalışmayı planladıkları anlaşılmaktadır. Bu planlamanın da, yine kamu üniversitelerinde akademisyen olarak çalışmak şeklinde olduğu (%93.3) görülmektedir. PhD öğrencilerinin yaklaşık yarısı (%48.6), eğitim düzeyine uygun olmayan bir işte çalışmayı kabul etmeyeceğini belirtirken; büyük çoğunluğu (%71.4), eğitim düzeyine uygun olmayan bir işte çalışmaktan rahatsızlık duyacağını belirtmektedir.

Tablo 4'te yer alan maddelere yönelik öğrenci görüşleri arasında, cinsiyet ve mevcut statü değişkenlerine göre anlamlı fark bulunmazken; medeni durum 11. [$\chi^2=7.068$; $df=2$; $p=0,029$] ve branşa 10. [$\chi^2= 11,971$; $df=4$; $p=0,018$] ve göre anlamlı farklılık vardır. Buna göre, "Mezuniyetten sonra kamuda iş aramayı düşünüyor musunuz?" maddesine evli öğrencilerin %70.1'i "Evet" derken; bu oran bekarlarda %47.4'tür. Branşa göre, "Mezuniyetten sonra özel sektörde iş aramayı düşünüyor musunuz?" maddesine, teknik branştaki öğrencilerin %24.1'i, "Evet" derken; bu oran, iktisatçılarda %11.1 ve eğitimcilerde ise %8.6'dır.

SONUÇLAR ve TARTIŞMA

Araştırmada PhD öğrencilerinin aşırı eğitimlilik sorununun kısmen farkında oldukları halde, bunu sorun olarak gördükleri belirlenmiştir. Bu durum, sorunun Türkiye gündemine yeni girmesi ile ilişkili olabilir. Ancak yükseköğretim mezunlarındaki artan işsizlik oranı gibi göstergeler, Türkiye'nin yakın gelecekte aşırı eğitimlilik sorunu ile tanışacağına işaret olabilir. Öğrenciler bu sorunu, literatüre paralel olarak (Altınışık, ve Peker, 2012), istihdam ve eğitim planlaması ile ilgili görmüşlerdir. Bu görüş, kadın öğrenciler ile eğitim branşındakilerde daha baskındır. Bunun olası bir nedeni, Türkiye'de kadınların iş yaşamındaki dezavantajlı konumları (Şentürk, 2015) ile eğitim branşındaki sınırlı çalışma alanları olabilir.

Araştırmada, PhD eğitimini isteyerek seçen öğrencilerin *orta düzeyde* iş bulma kaygısı yaşadıkları belirlenmiştir. Bunun nedeni, Türkiye'de PhD mezunlarının istihdam sorunu ile yeni tanışmaya başlamaları olabilir. Kadın PhD öğrencileri, kendilerini daha fazla aşırı eğitimlilik mağduru olarak görmüşlerdir. Bu durum, Türk iş yaşamındaki kadının pozisyonu (Aydemir, 2013) ile ilgili olabilir. Evli PhD öğrencilerinin, daha fazla aşırı eğitimlilik kaygısı taşımaları ise, evlilerin aile sorumluluğuna bağlı olabilir.

PhD öğrencilerinin büyük kısmı, kamuda ve akademisyen olarak çalışmayı planlamaktadır. Bunun sebebi, Türk ekonomisinde sayısal olmasa da (Sapançalı, 2008), iş güvencesi ve çalışma koşulları bakımından kamunun çekici olmasıdır. Zira her 16 kişiden birisinin sendikalı olarak çalıştığı (Özbek, 2014) dikkate alındığında, kamunun çekiciliği şaşırtıcı değildir. PhD öğrencilerinin kamuda çalışma isteğinin diğer nedenleri olarak, Türk ekonomisinin doktoralı mesleklere ihtiyaç yaratamayan yapısal sorunu (Şenlik ve Örucü, 2017) ve doktora eğitiminin istenilen nitelikte olmaması (Sever ve Ersoy, 2017; Karadağ, 2009) sayılabilir. Çözüm, bilimsel uzmanlıktan daha geniş beceri yelpazesine sahip doktora programları olabilir (Melin & Janson, 2006). Kamuda çalışma isteğinin evlilerde daha fazla olmasının nedeni iş güvencesi olabilir. Araştırmada, teknik branşlarda eğitim gören öğrencilerin, eğitim ve iktisat alanında öğrenim görenlere göre, daha fazla özel sektörde çalışmayı düşündükleri saptanmıştır. Bu durum, iş piyasasının giderek teknoloji tabanlı hale gelmesine bağlanabilir.

Araştırmada PhD öğrencilerinin, yaklaşık yarısının, eğitim düzeyine uygun olmayan bir işte çalışmayı kabul etmeyeceği ve büyük çoğunluğunun da, eğitim düzeyine uygun olmayan bir işte çalışmaktan rahatsızlık duyacağı belirlenmiştir. Bu durum, PhD öğrencilerinin farkında olmasalar da, aşırı eğitimlilik sorunu ile yüzleşmek istemediklerini göstermektedir. Ancak Türkiye, işgücü ve istihdamla uyumlu eğitim planlaması ve uygulaması (SETA, 2012) gerçekleştiremez ise, klasik işsizlikten çok farklı olan (Doğan ve Bozgeyikli, 2014) bu sorunla bu sorunla yüzleşecek gibi görünmektedir. Eğitime yaptığı yatırımın geri dönüşünü göremeyen doktoralı işsizlerle (Ömür, 2016) ilgili bu sorunla, ortaya yeni ve tehlikeli bir işsizler sınıfı çıkabilir.

KAYNAKÇA

- Ağırlioğlu, N. (2013). Postgraduate education in turkey. *Journal of Higher Education and Science*, 3(1),1-9.
- Altınışık, İ. ve Peker, H. S. (2012). The influence of education on economic development. *Sosyoteknik Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 2(4), 1-9.
- Aydemir, C. (2013). Türkiye’de işgücü yapısı, işsizlik ve kırsal alan. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(1), 115-124.
- Çakmak, Ö. (2008). The influence of education on economy and development. *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*,11, 33-41.
- Doğan, H. & Bozgeyikli, H. (2014). İşsizlik sorununa farklı bir bakış açısı: kariyer engelleri. II. Uluslararası İş ve Meslek Danışmanlığı Kongresi, İŞKUR, 26-27 Kasım 2014, Antalya- Türkiye
- Günay, D. (2018). Graduate education in turkey and a philosophical view on graduate education. *Journal of University Research*, 1(2),71-88.
- Jackson, D. (2015). Factors influencing the employment of australian PhD graduates. Edith Cowan University.
- Karadağ, E. (2009). A thematic analysis on doctoral dissertations made in the area of education sciences. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3),75-87.
- Kurnaz, I. (2015). İşgücü piyasasında nitelik uyumsuzluğu: düşük nitelikli işlerde yüksek nitelikli işgücü. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Özel sayı, 83-121.
- Melin, G. & Janson, K. (2006). What skills and knowledge should a PhD have? Changing preconditions for PhD education and post doc work. 2006 Portland Press Ltd.
- [Mervis, J. \(2016\). Employment crisis' for new Ph.D.s is an illusion. https://www.sciencemag.org/careers](https://www.sciencemag.org/careers) (Erişim: 17.12.2018).
- Ömür, Y. E. (2016). İstihdam için eğitimi yeniden düşünmek. *International Journal of Social Science*, 50, 29-447.
- Özbek, M. F. (2014). İş güvencesizliği çalışanları nasıl etkiler? hizmet sektöründe çalışanlar üzerine bir araştırma. 15. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi. 9-12 Şubat, 2014, Ankara.
- Sapançalı, F. (2008). Türkiye’de işgücü piyasası, sorunlar ve politikalar. *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 21(2-3),8-30.
- SETA. (2012). Türkiye’nin İnsan Kaynağının Belirlenmesi. Ankara: SETA Yayınları, XX.
- Sever, I. ve Ersoy, A. (2017). Araştırma görevlilerinin gözünden danışmanlık ve doktora süreçleri. *Journal of Educational Sciences Research*, 7(1),183-202.
- Şenlik, İ. ve Örucü, E.O. (2017). Meslek alanımızda yüksek lisans ve doktora eğitimi. *Elektirik Mühendisliği Dergisi*, 461,77-82.
- Şentürk, F. (2015). Türkiye’de işgücü piyasası ve istihdamın yapısı. *Sosyal Güvence Dergisi*, 3 (7), 113-143
- Yenilmez, F. ve Kılıç, E. (2018).The relationship between labor force participation rate and unemployment rate in Turkey: An analysis based on gender and education level. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 13(2), 55-76.